

**MILLIY IQTISODIYOTDA BIZNES MUHITINI INVESTITSIYAVIY
JOZIBADORLIKKA TA'SIRI**

University of Business and Science

Stajor-o'qituvchisi

Maxkamova Dilafruz Nurmuhammad qizi

Mahkamova.di@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada milliy iqtisodiyotda biznes muhitining investitsiyaviy jozibadorlikka ta'siri tizimli va kompleks yondashuvlar asosida tadqiq etilgan. Tadqiqot jarayonida bizznes muhitining asosiy tarkibiy elementlari - soliq siyosati, huquqiy-institutsional baza, ma'muriy tartib-tamoyillar, infratuzilma rivojlanganligi hamda moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlari chuqur tahlil qilindi. Shuningdek, biznes muhitini baholashda xalqaro amaliyotda keng qo'llaniladigan indikatorlr, xususan Ease of Doing Business Index kabi ko'rsatkichlar metodologik asos sifatida qo'llanildi. Tadqiqotda statistic, korrelatsion va taqqoslama tahlil usullaridan foydalanilib, biznes muhiti ko'rsatkichlari bilan investitsiyalar hajmi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik darajasi aniqlab berildi. Olingan natijalar biznes muhiti yaxshilanishi investitsiyaviy jozibadorlikni oshirishda hal qiluvchi omil ekanligini ko'rsatdi. Xususan, soliq yukining kamaytirilishi, byurokoratik to'siqlarning qisqartirilishi va huquqiy kafolatlarning mustahkamlanishi investorlar ishonchini oshirishi va capital oqimini rag'batlantirishi aniqlandi. Tadqiqot natijalari asosida milliy iqtisodiyotda investitsiya muhitini yaxshilashga qaratilgan amaliy taklif va tvsiyalar ishlab chiqildi. Mazkur maqola natijalari iqtisodiy siyosatni shakllantirishda, investitsiya strategiyalarini ishlab chiqishda hamda biznes muhitini yaxshilashda qaroqlar

qabul qilishda ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Investitsiya muhiti, statistic tahlil, korrelatsion tahlil, taqqoslash usuli, infratuzilma.

Metodologiya. Tadqiqotda kompleks yondashv qo'llanilib, biznes muhiti va investitsiyalar o'rtasidagi bog'liqlik turli metodlar orqali tahlil qilindi. Bir necha tadqiqot usullaridan foydalanildi. Ular: Statistik tahlil; korrelatsion tahlil; taqqoslash usuli va tizimli tahlil. Statistik tahlil bu – investitsiyalar hajmi va biznes muhiti ko'rsatkichlari dinamikasini o'rganish. Korrelatsion tahlil esa o'zaro bog'liqlik darajasini aniqlash. Taqqoslash usuli bu – yillar kesimida o'zgarishlarni solishtirish va tizimli tahlil- omillar ta'sirini kompleks baholash. Tadqiqot Ko'rsatkichlari. Quydagi jadvaldan asosiy indikatorlar tanlab olindi.

1-jadval.

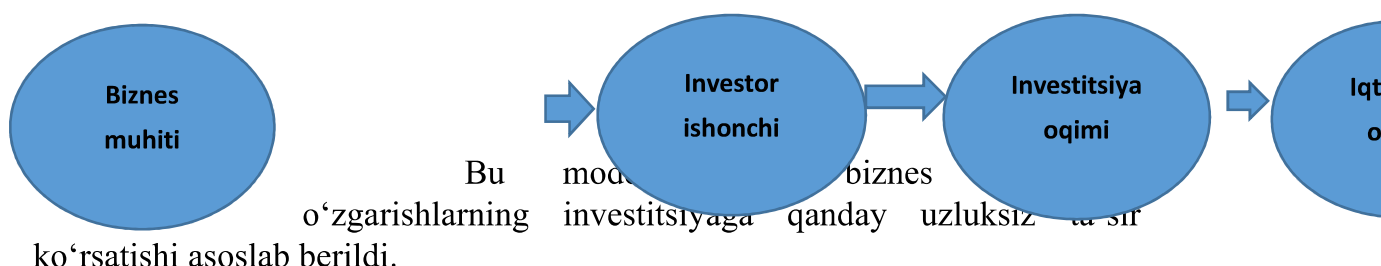
Investitsiya muhitini baholash ko'rsatkichlari



O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

Ko'rsatkich	Mazmuni	Investitsiyaga ta'siri
Soliq yuki	Soliq stavkalari va yuk darajasi	Xarajatlarni belgilaydi
Huquqiy muhit	Qonunchilik barqarorligi	Risklarni kamaytiradi
Byurokratiya	Ruxsatnoma va tartiblar soni	Vaqt va xarajatni oshiradi
Infratuzilma	Transport va energiya tizimi	Ishlab chiqarish samaradorligi
Moliyaviy tizim	Kredit va kapitalga kirish	Investitsiya imkoniyati

Ushbu jadval mamlakat yoki hududdagi investitsiya muhiti sifatini baholashda asosiy indikatorlarni ko'rsatadi. Har bir ko'rsatkich investitsiyalarga turli yo'llar bilan ta'sir qiladi: soliq yuki xarajatlarni belgilaydi, huquqiy muhit risklarni kamaytiradi, byurokratiya vaqt va xarajatni oshiradi, infratuzilma ishlab chiqarish samaradorligini ta'minlaydi, moliyaviy tizim esa investitsiya imkoniyatlarini kengaytiradi. Tadqiqot modeli. Tahlilda quyidagi mantiqiy mosel asos qilib olindi:



Natijalar. Ushbu jadval 2018–2022 yillar davomida biznes muhiti indeksi va investitsiyalar hajmining barqaror o'sib borganini ko'rsatadi. Birinchidan, biznes muhiti indeksi yil sayin oshgan: 2018-yildagi 58 ko'rsatkichdan 2022-yilda 72 ga yetgan. Bu esa mamlakatda tadbirkorlik uchun sharoitlar yaxshilanib borayotganini, tartibga solish tizimi, infratuzilma va investorlar uchun qulayliklar ortganini anglatadi. Ikkinchidan, investitsiyalar hajmi ham shu davrda sezilarli darajada ko'paygan. 2018-yildagi 15,3 mlrd dollardan 2022-yilda 28,2 mlrd dollarga yetib, deyarli 2 baravarga oshgan. Ayniqsa, 2020-yildan keyingi davrda o'sish tezlashgani kuzatiladi. Muhim jihat shundaki, bu ikki ko'rsatkich o'rtasida musbat bog'liqlik mavjud: biznes muhiti yaxshilangani sari investitsiyalar hajmi ham oshgan. Bu esa investorlar uchun qulay sharoit yaratish investitsiya oqimini jalb qilishda muhim omil ekanini tasdiqlaydi. Xulosa qilib aytganda, jadval mamlakat iqtisodiyotida ijobiy tendensiya mavjudligini, biznes muhitining yaxshilanishi investitsiya faolligining oshishiga bevosita ta'sir qilganini ko'rsatadi

2-jadval

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

Biznes muhiti va investitsiyalar dinamikasi

Yil	Biznes muhiti indeksi	Investitsiyalar (mlrd \$)
2018	58	15.3
2019	62	18.7
2020	65	20.1
2021	69	24.5
2022	72	28.2
2018	58	15.3

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, 2018–2022 yillar oralig'ida biznes muhiti indeksi 58 dan 72 ga oshgan, ya'ni 14 punktga yaxshilangan. Shu davrda investitsiyalar hajmi 15.3 mlrd dollardan 28.2 mlrd dollarga yetgan. Bu o'sish ikki asosiy xulosani beradi: biznes muhitini yaxshilanishi investitsiya oqimining barqaror o'sishini ta'minlagan; o'sish mutanosib xarakterga ega bo'lib, bu ular o'rtasida kuchli bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi.

Korelatsion tahlil natijalari. Hisob-kitoblarga ko'ra korrelatsiya koeffitsienti (r) = 0.87. Bu natija biznes muhiti va investitsiyalar o'rtasida kuchli ijobiy bog'liqlik mavjudligini bildiradi. Ya'ni biznes muhiti yaxshilansa-investitsiyalar ortadi, biznes muhiti yomonlashsa-investitsiyalar kamayadi. Shuningdek, bu bog'liqlik tasodifiy emas, balki iqtisodiy qonuniyatlarga asoslanganligini ko'rsatadi.

Ushbu jadval biznes muhiti va investitsiyalarga ta'sir qiluvchi asosiy omillar ulushini ko'rsatadi. Undan ko'rinadiki, barcha omillar muhim bo'lsa-da, ularning ta'sir darajasi turlicha. Birinchi o'rinda **solliq siyosati (25%)** turibdi. Bu eng katta ulush bo'lib, soliqlar darajasi, imtiyozlar va solliq tizimining soddaligi investorlar qarorida hal qiluvchi rol o'ynashini bildiradi. Ikkinchi o'rinda **byurokratiya (22%)** joylashgan. Ortiqcha hujjatbozlik va ma'muriy to'siqlar investitsiya jarayonini sekinlashtiradi, shu sababli uni kamaytirish muhim ahamiyatga ega. Uchinchi omil — **huquqiy barqarorlik (20%)**. Qonunlarning barqarorligi va investor huquqlarining himoyasi investitsiya xavfsizligini ta'minlaydi. Keyingi o'rinda **infratuzilma (18%)** turadi. Transport, energetika va aloqa tizimlarining rivojlanganligi biznes faoliyatining samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi.

3-jadval

Omillar kesimida ta'sir darajasi

Omil	Ta'sir darajasi (%)
Solliq siyosati	25%
Byurokratiya	22%
Huquqiy barqarorlik	20%
Infratuzilma	18%
Moliyaviy tizim	15%



O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

Eng past ulushga ega bo'lsa-da, **moliyaviy tizim (15%)** ham muhim omil hisoblanadi. Banklar, kredit olish imkoniyati va moliyaviy xizmatlarning rivojlanganligi investitsiya jarayonini qo'llab-quvvatlaydi. Xulosa qilib aytganda, jadvaldan ko'rinadiki, barcha omillar o'zaro bog'liq bo'lib, ayniqsa soliq siyosati va byurokратиyani takomillashtirish investitsiyalarni jalb qilishda ustuvor yo'nalish hisoblanadi.

Muhokama. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, biznes muhiti investitsiyaviy jozibadorlikni shakllantiruvchi kompleks tizimdir. Har biro mil alohida emas, balki o'zaro bog'liq holda ta'sir ko'rsatadi. Masalan: soliq imtiyoxlari mavjud bo'lsa ham, agar huquqiy tizim zaif bo'lsa, investorlar xavf tufayli kirishni cheklaydi; yaxshi infratuzilma mavjud bo'lsa, lekin byurokратиya yuqori bo'lsa, investitsiya jarayoni sekinlashadi. Shuningdek, institutsional islohotlar biznes muhitini yaxshilashning asosiy mexanizmi ekanligi aniqlandi. Ayniqsa: davlat boshqaruvining shaffofligi; sud tizimining mustaqilli; raqamlashtirish darajasi investorlar ishonchini oshiradi.

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, biznes muhiti milliy iqtisodiyotning investitsiyaviy jozibadorligini belgilovchi eng muhim va kompleks omillardan biri hisoblanadi. Biznes yuritish uchun yaratilgan sharoitlarning sifati nafaqat investitsiyalar hajmiga, balki ularning tarkibi, yo'nalishi va barqarorligiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tahlillar natijasida biznes muhiti va investitsiyalar o'rtasida kuchli ijobiy bog'liqlik mavjudligi aniqlandi. Bu esa biznes muhitini yaxshilashga qaratilgan har qanday islohotlar bevosita investitsiya oqimining ortishiga xizmat qilishini tasdiqlaydi. Ayniqsa, soliq siyosatining soddaligi va barqarorligi, huquqiy tizimning ishonchliligi hamda ma'muriy tartiblarning shaffofligi investorlar qaror qabul qilishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shuningdek, tadqiqot davomida biznes muhitining alohida elementlari emas, balki ularning o'zaro uyg'unligi muhim ekanligi aniqlandi. Ya'ni, rivojlangan infratuzilma yoki qulay soliq tizimi mavjud bo'lsa-da, agar huquqiy kafolatlar yetarli darajada ta'minlanmagan bo'lsa, investitsiyaviy jozibadorlik past darajada qolishi mumkin. Shu sababli biznes muhitini yaxshilash kompleks va tizimli yondashuvni talab etadi. Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, milliy iqtisodiyotda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash, yangi ish o'rinlari yaratish va global iqtisodiyotga integratsiyalashuvni jadallashtirish uchun qulay biznes muhitini shakllantirish ustuvor vazifa bo'lib qoladi. Bu borada institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, davlat boshqaruvida shaffoflikni oshirish, raqamlashtirish jarayonlarini kengaytirish hamda investorlar huquqlarini ishonchli himoya qilish zarur. Mazkur yo'nalishdagi izchil siyosat yuritilishi natijasida milliy iqtisodiyotning investitsiyaviy jozibadorligi ortib, uzoq muddatli barqaror rivojlanish uchun mustahkam asos yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR



O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

1. Shavkat Mirziyoyev. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. Toshkent: "O'zbekiston", 2021.
2. Shavkat Mirziyoyev. *Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz*. Toshkent: "O'zbekiston", 2017.
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. *O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bo'yicha statistik to'plam*. Toshkent, 2022–2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. *Yillik hisobotlar*. Toshkent, 2022–2024.
5. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. *Investitsiya faoliyati bo'yicha rasmiy hisobotlar*, 2023.
6. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. *Iqtisodiy rivojlanish dasturlari va tahliliy ma'lumotlar*.
7. *Iqtisodiyot nazariyasi*. Toshkent: "Iqtisodiyot", 2019.
8. *Makroiqtisodiyot*. Toshkent: "Fan va texnologiya", 2020.
9. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti. *Ilmiy maqolalar va tezislar to'plami*, 2021–2024.
10. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. *Investitsiyalar va tadbirkorlikka oid qonun hujjatlari*.
11. Lex.uz. Normativ-huquqiy hujjatlar bazasi.
12. Review.uz. Iqtisodiy tahliliy maqolalar va sharhlar.

